

УДК 745.52:7.036(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-1-22>**Вероніка ЗАЙЦЕВА,***orcid.org/0000-0003-1160-1760**кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) v.zaitseva@kubg.edu.ua***Алла БУЙГАШЕВА,***orcid.org/0000-0002-3549-195X**народний художник України, професор,
професор кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) a.buihasheva@kubg.edu.ua***Алла РУДЕНЧЕНКО,***orcid.org/0000-0001-9354-8216**завідувач кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) a.rudenchenko@kubg.edu.ua*

МИСТЕЦТВО ГОБЕЛЕНУ В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

У статті висвітлено основні проблеми розвитку гобелену як складової монументального мистецтва в сучасному художньо-естетичному середовищі України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ролі традиційних текстильних технік у контексті сучасних мистецьких практик та інтеграції гобелену у нові форми візуальної культури. Розкрито зміст поняття «гобелено-плетіння» як синтезу художнього задуму, ремісничої майстерності та матеріально-технічних особливостей виконання, що визначають унікальність цього виду мистецтва.

Проаналізовано роль ручного ткацтва у сучасному культурному просторі, зокрема як засобу збереження національної ідентичності, трансляції культурної пам'яті та формування естетичних цінностей. Визначено, що гобелен сьогодні виходить за межі декоративно-ужиткового мистецтва, набуваючи рис самостійного художнього висловлювання, здатного взаємодіяти з архітектурним середовищем та сучасними мистецькими практиками.

Значну увагу приділено практичній діяльності студентів у процесі вивчення гобеленного мистецтва, що розглядається як важливий компонент професійної підготовки майбутніх художників. Підкреслено значення поєднання теоретичних знань із практичними навичками ручного ткацтва, що сприяє формуванню індивідуального творчого стилю та розвитку образного мислення.

Окремо проаналізовано сучасну творчість провідних майстрів ткацького мистецтва України, виявлено тенденції розвитку гобелену, зокрема експериментування з матеріалами, техніками та композиційними рішеннями. Також у статті уточнюються особливості процесу створення зображення у техніці гобелену, розкривається специфіка жанру і висвітлюється характерна специфіка образних засобів гобеленного мистецтва. Зроблено висновок про актуальність і перспективність розвитку гобеленного мистецтва як важливої складової сучасного художнього процесу.

Ключові слова: гобелен; стилістика; монументальне мистецтво; композиційні особливості; сучасний культурний простір України.

Veronika ZAITSEVA,

orcid.org/0000-0003-1160-1760

*Candidate of Art Studies, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Design
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) v.zaitseva@kubg.edu.ua*

Alla BUIHASHEVA,

orcid.org/0000-0002-3549-195X

*People's Artist of Ukraine, Professor;
Professor of the Department of Decorative Arts and Restoration
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) a.buihasheva@kubg.edu.ua*

Alla RUDENCHENKO,

orcid.org/0000-0001-9354-8216

*Head of the Department of Decorative Art and Restoration
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) a.rudenchenko@kubg.edu.ua*

TAPESTRY ART IN THE CONTEMPORARY ARTISTIC AND AESTHETIC ENVIRONMENT OF UKRAINE

The article highlights the main issues in the development of tapestry as a component of monumental art within the contemporary artistic and aesthetic environment of Ukraine. The relevance of the study is обусловед by the need to reconsider the role of traditional textile techniques in the context of contemporary artistic practices and the integration of tapestry into new forms of visual culture. The content of the concept of "tapestry weaving" is revealed as a synthesis of artistic intention, craftsmanship, and the material and technical features of execution that determine the uniqueness of this art form.

The role of hand weaving in the modern cultural space is analyzed, in particular as a means of preserving national identity, transmitting cultural memory, and shaping aesthetic values. It is established that tapestry today goes beyond the boundaries of decorative and applied arts, acquiring the features of an independent artistic expression capable of interacting with the architectural environment and contemporary artistic practices.

Considerable attention is paid to the practical activities of students in the process of studying tapestry art, which is regarded as an important component of the professional training of future artists. The importance of combining theoretical knowledge with practical skills in hand weaving is emphasized, as it contributes to the formation of an individual creative style and the development of imaginative thinking.

The article also analyzes the contemporary works of leading Ukrainian textile artists and identifies key trends in the development of tapestry, including experimentation with materials, techniques, and compositional solutions. In addition, the study clarifies the specific features of the image-making process in tapestry technique, reveals the specificity of the genre, and highlights the characteristic expressive means of tapestry art. The conclusion is drawn about the relevance and перспективність (promising potential) of the development of tapestry art as an important component of the contemporary artistic process.

Key words: *tapestry; stylistics; monumental art; compositional features; modern cultural space of Ukraine.*

Постановка проблеми. Український гобелен упродовж свого історичного становлення та розвитку відігравав важливу роль у формуванні сучасного художньо-естетичного середовища країни, виступаючи вагомою складовою декоративно-ужиткового та монументального мистецтва. На сучасному етапі цей вид мистецтва зазнає значного впливу міжнародних художніх тенденцій і стилів, що, з одного боку, розширює його виражальні можливості, а з іншого – актуалізує проблему збереження національної ідентичності та традиційних ознак.

Період активного розквіту гобеленого мистецтва, зокрема у 1980–2000-х роках, був позна-

чений його широким використанням в оформленні інтер'єрів громадських і культурно-освітніх закладів. Водночас у сучасному культурному просторі України спостерігається певне зниження попиту на традиційні форми ручного ткацтва, що пов'язано зі зміною естетичних орієнтирів і домінуванням індустріальних технологій.

У цьому контексті особливої ваги набуває питання підтримки та популяризації гобеленого мистецтва як унікального явища української художньої культури. Важливим аспектом є також освітній процес, у межах якого молоде покоління активно опановує техніки ручного ткацтва. Попри

це, сучасні соціально-економічні умови зумовлюють обмежені можливості професійної реалізації у цій сфері, оскільки значна частина попиту орієнтована на продукцію машинного виробництва.

Таким чином, актуалізується необхідність пошуку нових підходів до інтеграції гобелена у сучасний художній простір, що сприятиме збереженню традицій і водночас забезпечить подальший розвиток цього виду мистецтва.

Аналіз досліджень. Стаття спирається на роботи знаних українських науковців, дослідження яких торкалися проблематики гобелену, а саме: Бабенко О., Жоголь Л., Кара-Васильєва Т., Ходанич П., Чегусова З., Варивончик А. та інші. У публікації члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України та Національної спілки художників України Олександра Бабенко «Вічно молодий гобелен» зазначено, що «гобелени – це виткані картини, які прикрашали стіни палаців та шляхетних садиб, на той час доволі дорога краса для стін, що була доступна винятковим прошаркам суспільства. Гобелени, чи як їх ще називали, шпалери, – це безворсові килими, які ткали вручну з ниток натурального походження: шовкових, вовняних або бавовняних, час від часу до них додавали срібні та золоті нитки. Частіше за все на гобеленах зображали визначні історичні або колоритні побутові сцени, пейзажі або натюрморти, відомі особистості, рідше – орнаменти» (Бабенко, 2010: 123-127).

В книзі відомих українських мистецтвознавець Тетяни Кара-Васильєвої і Зої Чегусової «Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» (2005) розкривається сучасна складна концепція розвитку й зміни напрямів і стилів, взаємовпливи народного та професійного мистецтва, творення нових ідей – від авангарду на початку століття до пошуків стилю сучасних митців (Кара-Васильєва, Чегусова, 2005: 280).

Також наукові дослідження проблематики гобеленів у сучасному художньо-естетичному середовищі України проводили Анастасія Варивончик (Варивончик, 2018: 528) та Адам Жук (Жук, 1973: 41-43).

Метою статті є всебічний аналіз гобеленного мистецтва як складової монументального мистецтва України в сучасному художньо-естетичному середовищі, зокрема, з'ясування особливостей його розвитку, функціонування та трансформації під впливом сучасних культурних процесів. Дослідження також спрямоване на визначення ролі ручного ткацтва у збереженні національної ідентичності, а також на виявлення актуальних тенденцій у творчості сучасних українських мит-

ців і значення гобеленного мистецтва у професійній підготовці майбутніх художників.

Виклад основного матеріалу. До ХХ століття гобелен переважно сприймали як своєрідний різновид «тканого живопису», оскільки ескізи для нього створювали професійні художники, а самі твори відображали вплив різних мистецьких стилів. Водночас технічна основа залишалася стабільною: це складне переплетення ниток основи та ткання, що забезпечує щільність і цілісність зображення.

Батьківщиною гобелену традиційно вважають Францію, де у ХVІІ столітті брати Гобелен заснували мануфактуру з виробництва великих тканих панно, призначених для декорування інтер'єрів палаців. Відомі зразки цього мистецтва зберігаються у провідних музейних колекціях світу, зокрема в Музеї Клюні в Парижі, а також у музеях України, зокрема у Львові. У ХХ столітті гобелен пережив новий етап розвитку, набувши сучасних художніх рис.

Ручне ткацтво належить до найдавніших і найзначущіших видів традиційних ремесел в Україні, що здавна було поширене на всій її території. Для виготовлення тканин майстри використовували переважно природні матеріали – льон, коноплі та вовну. Однією з провідних галузей українського ткацтва є килимарство. Створюючи килими й гобелени, українці не лише оздоблювали житловий простір, а й забезпечували його теплоізоляцію, поєднуючи естетичну та утилітарну функції. Художні рішення тканих виробів значною мірою залежали від регіональних традицій. Орнаментика та композиція відрізнялися залежно від місцевості: зокрема, для Правобережжя характерними були геометризовані мотиви, тоді як у Лівобережній Україні переважали рослинні орнаменти. Таким чином, за декоративним оформленням можна було визначити походження виробу.

Ручне ткацтво охоплювало не лише народні, а й так звані «панські» килими та гобелени, які відзначалися більш вишуканим оздобленням і відображали впливи провідних європейських художніх стилів – бароко, рококо та класицизму. Для таких виробів були характерні натуралістично трактовані зображення квітів, плодів, а також сюжетні композиції, що особливо виразно проявлялося у гобеленах.

Технологічні особливості гобелену та використані матеріали були спрямовані на максимально точну передачу авторського задуму, включаючи найдрібніші деталі композиції. Завдяки цьому досягалася ілюзія об'ємності, пластичності форм,

а також можливість відтворення складних фігуративних зображень.

На початку ХХ століття ткацтво було невід'ємною частиною життя практично кожного українського села, оскільки вироби користувалися сталим попитом. Однак із розвитком промисловості та впровадженням механізованого виробництва текстилю традиційне ремесло поступово втратило свої позиції. У сучасних умовах гобелени здебільшого виготовляються промисловим способом, орієнтуючись на масовий попит. Ручна праця поступово витісняється машинним виробництвом, а поряд із натуральними волокнами активно використовуються синтетичні матеріали. Сучасні технології дозволяють відтворювати у техніці гобелена практично будь-які живописні твори, що суттєво розширює можливості цього виду мистецтва, але водночас змінює його традиційну природу.

Важливо відзначити, що гобелени зазвичай виготовляються одним екземпляром групою виконавців по ескізам художника або в авторському виконанні самим художником. В оздобленні сучасних інтер'єрів здобули популярності серії гобеленів, вони, як правило, схожі за сюжетом, стилем та технікою. Зазвичай, такі гобелени вивішують поруч один з одним. Число таких складових частин в серії гобеленів може варіюватися в залежності від параметрів приміщення та покриття стін (Вічно молодий гобелен. Текстиль в інтер'єрі).

У сучасному освітньому просторі спостерігається тенденція до скорочення навчального часу, відведеного на опанування студентами ключових аспектів створення гобелену. Водночас процес виконання гобелена є складним, трудомістким і потребує значних часових витрат.

У ході професійної підготовки студент має засвоїти історію становлення гобеленного мистецтва та його основні художні напрями, оволодіти базовими технічними прийомами, зокрема принципами колористичного поєднання елементів композиції. Важливим є також формування вмінь правильно визначати та послідовно реалізовувати всі етапи створення гобелена – від задуму до завершеного твору. Окрім цього, необхідною складовою підготовки є опанування спеціалізованої професійної термінології, що забезпечує ґрунтовне розуміння специфіки цього виду мистецтва.

У сучасному культурному просторі України серед провідних художників-монументалістів, які мають вагомі здобутки у галузі гобеленного мистецтва, варто відзначити Н. Н. Бабенко, Н. В. Борисенко, А. Б. Буйгашеву, Л. Є. Жоголь, Н. І. Литовченко та О. Є. Пілюгину.

Так, Людмила Жоголь, народний художник України (1994), академік Української академії архітектури, кандидат мистецтвознавства, лауреат премії імені Катерини Білокур, кавалер ордена княгині Ольги (2000, 2012) – добре відома в мистецькому середовищі як один із провідних майстрів художнього текстилю України (рис. 1).

Рис. 1. Людмила Жоголь, «Тиша», гобелен, ручне ткацтво, 2005 р.

Серед яскравих прикладів застосування гобеленів у сучасному інтер'єрі є серія гобеленів Наталії Борисенко, відомої художниці, члена Національної спілки художників України (рис. 2).

Рис. 2. Наталія Борисенко, «Троє» Триптих, гобелен, ручне ткацтво, 2012 р.

Серед сучасних майстрів гобеленового мистецтва вирізняється Ольга Пілюгіна, znana українська майстриня, член Національної спілки худож-

ників України та Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреат премії І. П. Котляревського, стипендіатка Президента України, володарка Гранту Президента України. Художниця створює яскраві, сюжетно-тематичні гобелени у техніці гладкого ручного ткацтва (рис. 3, 4).

Рис. 3. Ольга Пілюгіна, «Хвиля», гобелен, ручне ткацтво, 2007 р.

Рис. 4. Ольга Пілюгіна, «Коляда», гобелен, ручне ткацтво, 2008 р.

Висновки. Запропонований аналіз засвідчує, що мистецтво гобелену в Україні, будучи важливою складовою монументального та декоративно-ужиткового мистецтва, перебуває на етапі складних трансформацій, зумовлених впливом сучасних культурних, технологічних і соціально-економічних чинників. З одного боку, спостерігається зниження інтересу до традиційного ручного ткацтва та витіснення його машинним виробництвом, що ставить під загрозу збереження автентичних технік і національних художніх особливостей. З іншого – відбувається активний пошук нових форм художнього вираження, експериментування з матеріалами та інтеграція гобелену у сучасний візуальний простір.

Встановлено, що гобелен поступово виходить за межі суто декоративної функції, набуваючи ознак самостійного мистецького висловлювання, здатного взаємодіяти з архітектурним середовищем і актуальними мистецькими практиками. Важливу роль у збереженні та розвитку цього виду мистецтва відіграє система художньої освіти, зокрема практична підготовка студентів, яка сприяє передачі професійних навичок і формуванню творчого мислення.

Отже, подальший розвиток мистецтва гобелену в Україні потребує комплексної підтримки, поєднання традиційних підходів із інноваційними практиками, а також активної популяризації у сучасному культурному просторі, що сприятиме збереженню його унікальної художньої цінності та забезпечить перспективи його існування в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяшко В. Гобелен кийських художників 1950–1970-х років. URL: <https://docplayer.net/52257788-Gobelen-kiyvskihhudozhnikiv-h-rokiv.html> (дата звернення: 27.03.2026).
2. Бабенко О. Український гобелен – важливий компонент формування художньо-естетичного середовища. Молодь і ринок. Вип. 11. 2010. С. 123-127.
3. Варивончик А. В. Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції. Київ. Ліра-К. 2018. 528 с.
4. Вічно молодий гобелен. Текстиль в інтер'єрі. URL: <http://interior-fabrics.com.ua/ua/page/news/nestareyushii-gobelen.html?category=news/interiors-textiles> (дата звернення: 26.03.2026).
5. Гобелен. Що таке гобелен? URL: <http://gobelen.kosiv.info/blog/gobelin/8-what-is-tapestry.html> (дата звернення: 26.03.2026).
6. Жук А. К. Український радянський килим. Київ. Наукова думка. 1973. С. 41-43.
7. Кара-Васильєва Т. Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ. Либідь. 2005. 280 с.
8. Ткацтво в Україні: історія виникнення, розвиток, сучасні майстри. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/> (дата звернення: 18.03.2026)
9. Чегусова З. А., Кара-Васильєва Т. В., Придатко Т. О. Людмила Жоголь: Чарівниця художнього текстилю. Київ. Либідь. 2008. 264 с.:іл.
10. Чегусова З. А. Людмила Жоголь і український гобелен. До 85-річчя з дня народження художниці. URL: <http://artukraine.com.ua/a/lyudmila-zhogol-i-ukrainskiy-gobelen-do-85-richchya-z-dnya-narodzhennya-khudozhnici/#.WNYmWbglHIU> (дата звернення: 20.03.2026).

11. Ямборко О. Я. Гобелен у контексті українського образотворчого мистецтва 1960-1990-х рр. Автореф. дис. канд. мистецтвознав. Львів. нац. акад. мистец. Львів. 2008. 15 с.

REFERENCES

1. Andriiashko V. Hobelen kyivskykh khudozhnykiv 1950–1970-kh rokiv. [Tapestry of Kyiv artists of the 1950s–1970s]. URL: <https://docplayer.net/52257788-Gobelen-kiyvskikhkhudozhnikiv-h-rokiv.html>
2. Babenko O. (2010) Babenko O. Ukrainyskiy hobelen – vazhlyvyi komponent formuvannia khudozhno-estetychnoho seredovyshcha. [Ukrainian tapestry is an important component of the formation of an artistic and aesthetic environment] *Molod i rynek*, 11. 123-127. [in Ukrainian].
3. Varyvonchuk A. V. (2018) *Khudozhni promysly Ukrainy: geneza, istorychna evoliutsiia, suchasnyi stan ta tendentsii*. [Artistic crafts of Ukraine: genesis, historical evolution, current state and trends] Kyiv. Lira-K. 528 s. [in Ukrainian].
4. Vichno molodyi hobelen. Tekstyl v interieri. [Eternally young tapestry. Textiles in the interior] URL: <http://interior-fabrics.com.ua/ua/page/news/nestareyushii-gobelen.html?category=news/interiors-textiles>
5. Hobelen. Shcho take hobelen? [Tapestry. What is a tapestry?] URL: <http://gobelen.kosiv.info/blog/gobelin/8-what-is-tapestry.html>
6. Zhuk A. K. (1973) *Ukrainskyi radianskiy kylym*. [Ukrainian Soviet carpet] Kyiv. Naukova dumka. 41-43 [in Ukrainian].
7. Kara-Vasyliieva T. Chehusova Z. (2005) *Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy KhKh stolittia. U poshukakh «velykoho styliu»*. [Decorative Art of Ukraine in the 20th Century. In Search of a “Great Style”] Kyiv. Lybid. 280 s. [in Ukrainian].
8. *Tkatstvo v Ukraini: istoriia vynyknennia, rozvytok, suchasni maistry*. [Weaving in Ukraine: history, development, modern masters] URL: <https://osvita.ua/vnz/repors/culture/>
9. Chehusova Z. A., Kara-Vasyliieva T. V., Prydatko T. O. (2008) *Liudmyla Zhogol: Charivnytsia khudozhnogo tekstyliu*. [Lyudmila Zhogol: The Enchantress of Artistic Textiles] Kyiv. Lybid. 264 s [in Ukrainian].
10. Chehusova Z. A. *Liudmyla Zhogol i ukrainskyi hobelen. Do 85-richchia z dnia narodzhennia khudozhnytsi*. [Lyudmila Zhogol and Ukrainian tapestry. To the 85th anniversary of the artist's birth] URL: <http://artukraine.com.ua/a/lyudmila-zhogol-i-ukrainskiy-gobelen-do-85-richchya-z-dnya-narodzhennya-khudozhnici/#.WNYmWbglHIU>
11. Yamborko O. YA. (2008) *Hobelen u konteksti ukrainskoho obrazotvorchoho mystetstva 1960-1990-kh rr*. Avtoref. dys. kand. mystetstvozn. Lviv. nats. akad. mystets. [Tapestry in the context of Ukrainian fine art of the 1960s-1990s] avtoref. dys. kand. mystetstvozn.: 17.00.05 / O.YA. Yamborko; Lviv. nats. akad. mystets. Lviv. 15 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 01.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

